

„Szövegét
is látnom
kellene . . .”

Kossuth-levél Szentesen

Üveg alatt, képkeretben

A nappali szoba falát festmények díszítik. Az ablak mellett, napfénytől védett helyen, egy kisebb méretű, bekeretezett kép távolabbról is szemet szúr a kíváncsi látogatóknak. Néhány lépéssel közelebb már jól kivehető, hogy a mindenkor árnyékos sarokban korántsem kép, hanem egy levél függ a falon, beüvegezett képkeretben. Elég egy pillantást vetni rá, s máris szembe-tűnik, hogy szerkezetileg gondosan felépítette írója. A megszólítás felett, a lap jobb oldalán a dátum, mely éppen olyan kerekded, jellegzetes, könnyen olvasható betűkkel vettetett papírra, mint az öt bekezdésre tagolt szöveg, vagy legalul az aláírás: „Kossuth”.

Mert bizony, nem akármilyen írásmű került fel a falra, hogy bárki megnézhesse, elolvashassa, aki felkeresi Kató néni — Szöllősy Gézané dr. — barátságos otthonát Szentesen, a Belső utcában: a „képhelyettesítőként” szolgáló levelet az utolsó betűig az egykori kormányzó-elnök írta! Az az Kossuth, aki következetesen ragaszkodván '48 haladó, függetlenségi célkitűzéseihez, immáron harmad évszázada száműzetésbe kényszerült, s „turini remeteként” élte napjait. De hogy egyáltalán nem olyan teljes elszigeteltségben a távoli magyar hazától, miként azt a bécsi és a budapesti „felsőbb körök” szerették volna, egyértelműen kiderül e a Szentesen őrzött magánleveléből is.

Válasz Torinóból

Am lássuk magát a levelet, melynek létezéséről ugyan már három éve hirt adott a szentes lap, de szövegét mindmáig csak a nyugdíjas középiskolai tanárnő história iránt is érdeklődő vendégei ismerhették:

22. Via San Lazzaro
Turin Jul: 15. 1882

Tisztelt Uram!

Folyó hó 7-éről keltezett, s ma vett levelére válaszulólag kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy nem vezetvén jegyzőkönyvet levelezéseimről, még csak sejtelmem sincs azon levélnek akár tárgya, akár tartalma felől, melynek közzé tételére engedelmemet szorgalmazza.

Emlékszem, hogy Zaliri tanár úrnak tudományos szempontból észrevétele lévén azon levélem egy pontjára, melyet Deák Ferenc halála alkalmából Helyi Képviselő úrnak írtam volt, én a tanár úr észrevételére nem is levéllel, hanem egy tudományos értekezéssel feleltem, de ez több lapban közölve volt. Ön szorgalmazása tehát nem erre vonatkozik.

Írtam e ezen kívül valaha levelet Zaliri úrnak? 's ha igen, mit írtam? arra teljességgel nem emlékszem.

Ha a szóban forgó levél politikai vagy tudományos tárgyú, közlése ellen nem lehetne kifogásom, mert ily dolgokban nézeteimet *confidentialis* természetűeknek nem szoktam tekinteni, de ha a kérdéses levél más természetű, nemcsak tárgyát, hanem szövegét is látnom kellene, mielőtt közölhetése felől nyilatkozhatnám.

Van szerencsém Önt tisztelettel üdvözölni

Kossuth

Szóllósy Balázs úrnak

a „Sziget” szerkesztőjének

Miről árulkodik a levél?

A torinói Szent Lázár utcában élő agg hazafi rövid válasza egy fekete szegélyű, sárgásfehér színű, kisméretű (135x207 mm-es) papírra íratott, melyet akkortájt szélében használtak „Talgánország” fejlettebb, északi vidékein. Borítékja nem maradt fenn. Az egyoldalú, könnyen olvasható íromány mindössze 35, világosbarna tintával írt sort tartalmaz. Helyesírási jellegzetességei: az elválasztójelet írója sehol sem teszi ki, a vesszők és a pontok gyakorta elmaradnak, néhol az ékezet is hiányzik, netán eltér a mostani szabályoktól.

Mint már a legelső mondatából kiderül, Kossuth voltaképpen a címzett megkeresésére válaszolt. Mutatja az idős, 80 esztendőös politikus aprólékos precizitását, gondosságát és lelkiismeretességét, hogy azonnal, még aznap válaszolt a számára teljesen ismeretlen magyar újságíró soraira, s azt is feltüntette, hogy mikor íratott a Szóllósy-levél. Ekként azt is megtudjuk, hogy az akkori posta alig 8 nap alatt továbbította ezt Máramaroszigetről Torinóba, ami mindenképpen dicséretes gyorsaságnak számított.

Az őszinte, közvetlen, udvarias hangvételű levélből a honfitársait megbecsülő, segítőkész, ám körültekintően megfontolt és kellően óvatos emigráns népvészér alakja rajzolódik elénk. Magától Kossuthtól értesülhetünk arról, hogy — noha talán korának egyik legszorgalmasabb levélírója volt — semminemű feljegyzést nem készített levelezéseiről, s így aztán nem is emlékezhetett minden válaszára. Am ebből az egyetlen levélből is láthatjuk, hogy a polgári és köznemesi származású értelmiség széles rétegeivel állt közvetlen, írásos kapcsolatban: tanárral, képviselővel, újságíróval egyaránt témát és véleményt cserélt. Jellemző bámulatlan munkabíráására, elvhűségére és lankadatlan ügyszeretetére, hogy törődött aggastyánként, sok száz kilométeres távolságból is képes volt „egy tudományos értekezéssel” reagálni a levéllel kapcsolatos észrevételre!

Csak az a kérdés: melyek voltak e levél-„értekezés” megírásának körülményei?

„A tudás országának nincsen véghatára . . .”

Deák Ferencnek, az 1867-es kiegyezés létrehozójának életpályája jól ismert, s a maga korában jó nevű újságíró és politikus volt a mindvégig '48-as érzelmű Helyi Ignác országgyűlési képviselő, Kossuth itthoni „szócsöve”, iratai első négy kötetének sajtó alá rendezője is. (Halála után, az 5. kötettől már a legidősebb Kossuth fiú, Ferenc folytatta a Kossuth Lajos iratai című sorozat szerkesztését.) Az 1867—1893 közti iratokat közlő 8—10. kötet közül a kilencedikben

(1874—1882) találunk adatokat nemcsak Helffyről, hanem Zafiriról is. (Szöllősy Balázs egyik kötetben sem szerepel.)

A természettudományos érdeklődésű máramarosszigeti középiskolai tanár, Zafiri László még 1876. március 31-én írt egy levelet Kossuthnak, melyben valóban a Deák halálára készített megemlékezés egyik utalásán vitatta, hivatkozva egyes német kutatók legújabb eredményeire az öröktől létező matéria egyes részeivel kapcsolatban. (Zafiri minden bizonnyal fizikát, biológiát és kémiát tanított; sajnos, egyik levele sem maradt fenn, csupán Kossuth hivatkozik néhány tételére válaszában.) Az emigráns politikus e természettudományi vonatkozású észrevételét „kissé szokatlannak” találta, s egyik ismerősétől információt kért Zafiriról. Miután kielégítő választ kapott, 1876. április 16-án terjedelmes válaszlevélben nyilatkozott „az én tudományom forrása felől”. Ez azonban, mivel a hozzá érkező levelek közé keveredett, másfél évig íróasztala fiókjában hevert. Mindezeket maga Kossuth írta meg újra Zafirinak, 1877. november 15-i levelében, elmondván, hogy tegnap este talált rá az el nem küldött válaszra, midőn valamit keresgélt a tavalyi levelek között:

„Restelem, mert okot adtam Önnek illemiségem felől nem a legjobb véleményre jutni” — ismerte be mulasztását s kért elnézést a máramarosi tanártól. Különben a Deák-nekrológ „születési” körülményei is érdekesek. 1876 elején ugyanis egy bécsi lap Kossuth nevében hamisított állevelet közölt a „haza bölcsés”-ről. Helfy persze azonnal tudatta ezt a hitvány manővert Kossuthal, s egyúttal megkérte, számoljon be a Deák halálhírével kapcsolatos benyomásairól. Az emigráns népvészér 1876. február 14-én teljesítette Helfy kérését; többek között megírta, hogy „Én is gyászolok őszinte mély bánattal”, s midőn Ferenc fia jelenlétében (akinek Deák volt a névadó keresztapja) értesült a fájdalmas hírről, „szemeink könnybe lábadtak”.

Helfy és a korabeli sajtó egy része természetesen azonnal közölte Kossuth érdekes nekrológiát, melyben elismerő szavakkal méltatta a régi barát, a tanítómester és a „Nemes ellenfél”, a tiszta kezű, puritánságig becsületes államférfi emberi portréját, miközben határozottan leszögezte korábbi, jól ismert elutasító álláspontját a Deák nevével fémjelzett kiegyezés tartalmával kapcsolatban. Másfél év múlva Helfyék közölték a Zafirinak írt, természettudományos jellegű „értekezést” is, mely hűen tükrözi az idős népvészér csillapíthatatlan tudásslomját, rendkívül széles skálájú érdeklődését, toleranciáját, s a lényegében véve idealista jellegű felfogásának egyes, ma is megszívlelhető, materialista csirait is:

„... tudományom forrása a tények vizsgálata és az elmékedés ... nekem maguk a természet törvényei csodák ... mondhatatlanul keveset tudok ... Előttem, ki azt tartom, hogy a tudás országának nincsen véghatára, mert útja a végtelenségben végtelen, a hit országának kapuja nincsen nyitva ... Gondolkozzanak. És legyen Önöknek tudományuk szerint!” — tanácsolta Zafirieknek, miközben erőteljesen bírálta azt az igen széles körben elterjedt magyarországi gyakorlatot, amely a természettudományok fejlődésében kizárólag a német kutatók tényleges és áltudományos eredményeire támaszkodott.

Ilyeténképpen, a Szentesen őrzött Kossuth-levél és az általa felvetett kérdéskörök körülményei a nagy magyar hazafi rokonszenves vonásait örökítik a mai kor emberére, s egyúttal meggyőzően példázzák az ügyintézés gyorsaságának szükségességét is. Am emiatt az olvasóban csak növekszik a kíváncsiság: vajon ki lehetett az a Szöllősy Balázs, akit azonnali válaszával tisztelt meg?

Elhallgattatott igazmondó?

Aki próbálta, tudja, hogy a historiában egy-egy hiányzó adat, láncszem, összefüggés felkutatása valóságos „detektívmunkát” igényel, hosszadalmas bűváradást-nyomozást a különféle közgyűjtemények mérhetetlen írat- és könyvvállagaiban. Nos, ezúttal könnyebb dolgunk volt, lévén hogy Kató néni családtréneti visszaemlékezéseiből és az általa igen gondosan megőrzött hivatalos feljegyzésekből fény derül a levél címzettjére is, aki meglehetősen fiatal férfi volt még akkoriban. Az anyakönyvi kivonatok szerint Szöllősy Balázs János Máramarosszigeten született 1857. február 5-én, református köznemesi családból. Édesapját is Balásznak hívták, édesanyját pedig Szendy Rozáliának. A jó felfogású ifjú baloldali, függetlenségi, Kossuth-párti elveit a haladó eszmékért és a haza szabadságáért '48-ban fegyvert is ragadó apjától és nagybátyjaitól „örökölte”. (Egyiküknek, Szöllősy Józsefnek a hírhedt josphstadti várbratónból 1853. január 14-én hősünk apjához írt levelét ugyancsak eredetiben olvashatjuk Kató néniénél.)

¹A Kossuth-levél őrzője: özv. Szöllősy Gézané dr., Szentés, Beloianisz u. 10. I. em. 5. — Híradás a levélről: *Balászi Irén*: 100 éves Kossuth-levél birtokában. Válasz Turinból — Szentési Elet, 1982. augusztus, 12. évf. 8. sz. 4. old. — Egyéb Kossuth-levelek: Kossuth Lajos iratai. IX. Sajtó alá rend.: *Kossuth Ferenc*. Bp., 1902. 56—71., 71—86., 237—238. old.

S noha jómódú „gazdálkodóként” nem szorult rá semmiféle kenyérkereső foglalkozásra, mint vérbeli politikus alkat, élete végéig közéleti funkciókat is betöltött: ma úgy mondanók, „másodállásban” ő szerkesztette Máramaros vármegye székhelyének radikális lapját, a „Sziget”-et, és egyúttal megyei árvaszéki ülnökként tevékenykedett. Nejétől, Balogh Annától 12 gyermeke született, akik közül Kató néni férje, Szöllősy Géza szentesi iskolaigazgató halt meg utolsónak. A szentesi tanárnő apósa, a Kossuth-levél címzettje, Szöllősy Balázs 61 éves korában, 1918. árpilis 22-én hunyt el tüdővészben, szülővárosában.

A kiegyezés évei a századforduló táján már egyre kevésbé kedveztek a Kossuth által istápoltt demokratikus, függetlenségi eszméknek. Minden bizonnyal e „Ferenc József”-i, hanyatló kor eszme- és kultúrasorvasztó hatása miatti rezignáltság tükröződik Szöllősy Balázs Gondolatok című könyvecskéjéből is. E művéből is megismerkedhetünk haladó, hazafias szemléletével, demokratikus felfogásával (lándzsát tör a női egyenjogúság mellett is), a történelem iránti szeretetével („A nemzetek okulást a történelem, a nagy tanítómester könyvéből meríthetnek” — írja), s a bizonyára személyes élettapasztalataiból fakadó, igazmondási szentenciájával is, a tőle megszokott szellemes-ironikus, keserű tállalásban: „Az igazmondókat szeretik — elhallgattatni.”

A levél sorsa

Apósa és férje halála után a Kossuth-ereklye őrzése Kató néniire hárult. Jelenleg a családnak csupán a romániai Máramarosszigeten él egyetlen, tanár foglalkozású férfi tagja (Szöllősy Balázs unokatestvére), míg hazánkban csak két leányutód található, úgymint Létyai Klári, az ismert előadóművész, valamint Kató néni lánya, aki nemzeti könyvtárunk tudományos munkatársaként tevékenykedik. A családi hagyományoknak megfelelően, a Kossuth-relikviát a nyugalmazott tanárnő jelenleg 9 esztendő, budapesti fiúunokája öröklí majd.

Ily módon e magánkézben levő Kossuth-levél az elkövetkezendő évtizedekben is hazánk területén marad, s így hozzáférhető lesz nemcsak a családtagok, rokonok és barátok, hanem a kutató szakemberek, a honismereti aktivisták számára is. Sőt, hadd legyünk optimisták, remélvén, hogy majdan bekerül egy állami közgyűjteménybe, úgymint a Csongrád Megyei Levéltárba, netán ennek Szentesi Fióklevéltárába, esetleg a Magyar Országos Levéltár Kossuth-állagába.¹

Dr. Fenyvesi László—Dr. Fenyvesiné Baldzsi Irén

Avarkori kutatások Rév-Komáromban

A megalakulásának közelgő 100 éves évfordulóját ünneplő komáromi múzeumot 1886 decemberében alapították egyleti szinten. Már a kezdeti években felfigyeltek az intézményre, hiszen a korabeli magyar régészet legnagyobbjai is megtekintették gyűjteményét, így 1888-ban Pulszky Ferenc, majd 1889-ben Kuzsinszky Bálint járt Komáromban. 1887-ben pedig a korabeli egyetel tiszteletbeli tagjaivá választotta korának két kiválóságát, Römer Flórist és Hampel Józsefet is. A századfordulót követően a múzeum gyűjteményét megalapozó római kori leletek mellett (ezek nagyrésze Szöny-Brigetióból és a közeli Izza-Leányvárról került a múzeumba) avar kori leletekkel is gyarapodott a múzeum gyűjteménye. 1909-ben avar kori lovassírok) került elő a város területén az egykori Zámory és Bercsenyi utca sarkán. A csatornázási munkálatok közben előkerült lovassírból többek között 7 db téglalap alakú arany övveret, kengyel stb. Alapy Gyula (később a Jókai Egyesület múzeumának igazgatója) szerint a leletek egy része bekerült a múzeumba, majd az idők folyamán elkallódott.¹

Napjainkban Komárom (Komárno) egyik régészeti nevezetessége, hogy a város területéről időközben 8 avar kori temetőrészletet ismerünk. Az 1909. évi első leletek után a második te-

¹Részlet a Szerzőnek a Mindenes Gyűjtemény 4. kötetében megjelenő nagyobb tanulmányából. A képeket lásd a hátsó borítón (*Szerk.*).

²Talált csontvázak. Komáromi Újság, 1909, 36. sz. 5.; Alapy Gy.: Lovasnomád sírok a Vágduna alsócsallóközi jobb partján. Nemzeti Kultúra I. 1933, 38—39. old.